

УДК 911.3 (075.8)

Браславська Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, завідувач кафедри географії та методики її навчання.

Браславская Оксана Владимировна, доктор педагогических наук, профессор, Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, заведующая кафедрой географии и методики её обучения.

Braslavska Oksana Vladimirovna, doctor of pedagogical sciences, professor, Pavlo Tychyna Uman state pedagogical university, head of the department of geography and methods of teaching.

Кравцова Ирина Віталіївна, кандидат географічних наук, доцент, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, доцент кафедри географії та методики її навчання.

Кравцова Ирина Витальевна, кандидат географических наук, Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, доцент кафедры географии и методики её обучения.

Kravtsova Iryna, Ph.D. in Geography, associate professor, Uman State Pedagogical University named after Pavlo Tychyna, head of the department of geography and methods of its teaching.

Методологічні аспекти сучасної рекреаційної географії
Методологические аспекты современной рекреационной географии
Methodological aspects of modern recreational geography

***Анотація:** У статті поставлено за мету вирішення завдань сучасної рекреаційної географії на основі чітко окреслених методологічних аспектів її наукового апарату. Розв'язання поставленої мети стало можливим за допомогою таких методів як аналіз наукових джерел із порушеної проблеми, що дало змогу уточнити сутність поняття «рекреаційна географія», її «об'єкт» і «предмет»; опис географічних процесів і явищ, зокрема і в рекреаційній географії. **Новизною** доробку стало узагальнення бачення науковцями наукового апарату рекреаційної географії, що сприяло його результативності: визначено завдання рекреаційної географії та вектори їх вирішення. **Практична значимість:** стаття може стати елементом лекцій навчальної дисципліни для майбутніх учителів географії, так як їх професійна діяльність пов'язана з такою складовою освітнього процесу як з організація відпочинку і оздоровлення підростаючих поколінь.*

***Ключові слова:** рекреаційна географія, методологічні аспекти, об'єкт, предмет і завдання рекреаційної географії.*

Аннотация: В статье поставлена цель решения задач современной рекреационной географии на основе четко определенных методологических аспектов ее научного аппарата. Решение поставленной цели стало возможным с помощью таких методов как анализ научных источников по затронутой проблеме, что позволило уточнить сущность понятия «рекреационная география», ее «объект» и «предмет»; описание географических процессов и явлений, в том числе и в рекреационной географии. Новизной статьи стало обобщение видения учеными научного аппарата рекреационной географии, что способствовало его результативности: определены задачи рекреационной географии и векторы их решения. Практическая значимость: статья может стать элементом лекций учебной дисциплины для будущих учителей географии, так как их профессиональная деятельность связана с такой составляющей образовательного процесса как организация отдыха и оздоровления подрастающих поколений.

Ключевые слова: рекреационная география, методологические аспекты, объект, предмет и задания рекреационной географии.

Annotation: The article aims to solve the problems of modern recreational geography on the basis of clearly defined methodological aspects of its scientific apparatus. The solution of the set goal was made possible by analyzing the scientific sources from the disturbed problem, which made it possible to clarify the essence of the concept of "recreational geography", its "object" and "subject"; description of geographical processes and phenomena, in particular in recreational geography. The novelty of the work was the generalization of the scientists' vision of the scientific apparatus of recreational geography, which contributed to its effectiveness: the task of recreational geography and the vectors of their solution were determined. Practical significance: the article can become an element of the lectures of the discipline for future teachers of geography, as their professional activity is associated with such a component of the educational process as the organization of recreation and improvement of the growing generations.

Key words: recreational geography, methodological aspects, object, subject and tasks of recreational geography.

Постановка проблеми. Рекреаційна географія як галузь географії сформувалася в 60-х – 70-х рр. ХХ ст. й до цього часу залишається актуальною, що пов'язано з постійними змінами парадигм сучасного суспільства. Людство перестало бездумно проводити вільний час, або лише з метою простого відтворення життєвих сил. До такої мети додається змістовність проведення дозвілля, чому сприяє стрімкий розвиток інфраструктури для різноманітних видів рекреаційних занять. Це забезпечує зниження психо-емоційного напруження, соціального дискомфорту викликаного зростанням рівня урбанізації, розширення життєвого простору, підвищення рівня рухової активності, підвищення комфортності тощо. Все це сприяє розвитку рекреаційної діяльності, освоєнню нових географічних територій.

Сутність рекреації полягає у задоволенні всебічних потреб людини, пов'язаних із оздоровленням, відпочинком та змістовним проведенням часу в період дозвілля. Крім того, «рекреація як одна з головних форм продуктивного використання вільного часу людини – суспільний, економічний і науковий феномен, для якого не мають значення міжгалузеві та міждисциплінарні межі» [3, с. 5].

Економічний аспект рекреації полягає в тому, що вона спрямована на відтворення робочої сили, на формування споживчого попиту як на товари,

так і на послуги, що прискорює розвиток господарства певної території, розширює сферу прикладних досліджень, суттєво впливає на структуру балансу грошових доходів і витрат населення, активізує приплив іноземної валюти.

Формулювання цілей статті. Таким чином, є всі передумови до підвищення актуальності й подальшого розвитку рекреаційної географії та необхідність її вивчення як навчальної дисципліни майбутнім учителям географії, так як їх професійна діяльність пов'язана з таким елементом освітнього процесу як з організація відпочинку і оздоровлення підростаючих поколінь. Трудова діяльність і відпочинок є складовими життєдіяльності кожної людини. Тому важливим є розвиток теорії та практики здійснення рекреаційного районування та процесу організації рекреаційної діяльності; розкриття наукові концепції, підходів, понять, методів дослідження організації рекреаційної діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Рекреаційна діяльність перетворилась на один із важливих соціально-економічних чинників сучасності: відбувається процес формування нової галузі господарства, що базується на використанні природних ресурсів, має підготовлених фахівців, зв'язки з іншими галузями і дає відповідний соціально-економічний ефект. Бурхливий розвиток рекреаційної діяльності й велика складність проблем, зв'язаних з цим глобальним явищем, вимагають залучення вчених різних галузей знань географів також, з метою вивчення та вироблення практичних рекомендацій. Організація рекреаційної діяльності носить комплексний характер: в будь-якій рекреаційній системі взаємодіють групи відпочиваючих, природні комплекси, технічні інфраструктури, сфера обслуговування, виробнича сфера, трудові ресурси, системи розселення. При проведенні наукових досліджень чітко проявилися проблеми рекреації і їх «географічність», оскільки рекреаційна діяльність диференційована територіально і органічно зв'язана з властивостями географічного

середовища, проходить в рамках фізичної, економічної географії, географії населення, медичної географія і країнознавства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій Рекреаційна географія – галузь географічної науки, що вивчає закономірності формування, функціонування, динаміки та розміщення територіальних рекреаційних систем усіх типів і рангів [2, с. 51].

Питання рекреації висвітлені в роботах українських і зарубіжних науковців (А. Александрова, М. Багров, Л. Багрова, О. Бейдик, М. Бочваров, Ю. Веденін, І. Герасимов, І. Горленко, О. Дзюба, М. Долішний, В. Євдокименко, І. Зорін, В. Квартальнов, М. Клаусон, М. Крачило, М. Крачило, І. Левицький, Й. Майер, П. Маріотт, В. Мацола, М. Мироненко, К. Міллз, О. Мінц, Л. Мухіна, Д. Ніколаєнко, В. Новікова, Т. Панченко, Б. Прохоров, І. Родичкін, О. Лесик, П. Тронько, Ю. Алексеєв, С. Попович, В. Верстюк, П. Панченко, І. Пірожник, В. Преображенський, В. Репринцев, І. Родичкін, Л. Руденко, В. Руденко, К. Рупперт, Н. Сажнева, М. Сваткова, В. Скотт-Вільямс, В. Стафійчук, І. Твердохлебов, Р. Уокер, Н. Фоменко, Дж. В. Фостер П. Царфіс, В. Шевченко, І. Яковенко та ін).

Вивченню основ рекреаційної географії присвятили свої наукові доробки сучасні українські й зарубіжні науковці й дослідники (О. Бейдик [1], О. Любіцева [6], П. Масляк [7], Д. Ніколаєнко [9], М. Покоłodна [13], Н. Сажнева [14], Н. Скрипник [15], Л. Черчик [17] та інші). Вивченням характеристики регіональних особливостей рекреаційних ресурсів займалися К. Гірняк [4], В. Новікова [10], В. Павлов [11], М. Паламарюк [12], Н. Фоменко [16], Л. Чернюх [17] й багато інших.

Виклад основного матеріалу. На думку багатьох дослідників основними завданнями рекреаційних досліджень в Україні є:

– розкриття сутності процесу стомлюваності й механізмів розвитку різноманітних хвороб;

– розроблення шляхів раціонального використання рекреаційних територій для туризму, відпочинку й лікування людей;

- зібрання й опрацювання інформації про вибір місця для організації нових рекреаційних об'єктів, розроблення і впровадження комплексу заходів, спрямованих на збільшення територіального рекреаційного потенціалу;
- вивчення рекреаційного попиту (внутрішнього і зовнішнього) на рекреаційні послуги;
- розроблення моделі оптимізації рекреаційних потоків, визначення рекреаційної ємності території і максимально допустимих рекреаційних навантажень;
- оцінка рекреаційних ресурсів і ефективності їхнього використання;
- вивчення визначених рекреаційних систем з метою обґрунтування їхньої спеціалізації і рівня концентрації, встановлення взаємозв'язків і взаємозалежностей між їх підсистемами в інтересах задоволення вимог рекреантів і створення комфортних умов для рекреаційної діяльності;
- задоволення пізнавальних запитів потенційних рекреантів через широку пропаганду і рекламу;
- обґрунтування й реалізація рекреаційного районування країни або окремих територій;
- прогнозування розвитку та оптимізації функціонування туристсько-рекреаційного господарства України.

Як відомо, рекреаційна географія виявляє закономірності формування, динаміки, розвитку, різноманітності, розповсюдження територіально-рекреаційних систем (ТРС); їх морфологічної структури, територіальної диференціації й інтеграції, внутрішнього взаємозв'язку (структур), які обумовлюють цілісність ТРС; зв'язки між ТРС; взаємозв'язок ТРС з іншими географічними системами; прогнозує: спонтанні й цілеспрямовані дії; розробляє: систему методів пізнання.

Разом з іншими науками рекреаційна географія розробляє пропозицію із: а) оптимального функціонування систем; б) проектування систем з заданими властивостями: визначає рекреаційні потреби; прогнозує результати створення і функціонування систем; розробляє територіально-

диференційовані норми, а також систему методів їх вивчення і проектування. Забезпечує суспільну практику інформацією про регіональні особливості ТРС.

Визначаючи різноманітні методологічні підходи у розвитку рекреаційної географії, сучасні дослідники вказують на те, що вона належить до галузі суспільних, спеціальних географічних наук поряд з географією культури, освіти, охорони здоров'я й іншими дисциплінами, в яких цільова функція об'єкта і предмета вивчення може бути визначена як соціальна.

Першим важливим кроком на шляху становлення рекреаційної географії є висунуте В.С. Преображенським уявлення про рекреаційну систему (РС) як об'єктивне і соціальне за своєю функціональною суттю утворення. У системі господарства РС складає одну із підсистем, яка виступає як дещо ціле, яке володіє певним набором суспільно необхідних рекреаційних функцій. У цьому плані РС виступає як рівноцінна з системами матеріального виробництва (промислова, сільськогосподарська, аграрно-промислова, транспортна) і системами невиробничої сфери.

Н. Сажнева визначає «об'єктом дослідження рекреаційної географії рекреаційну систему (РС), що являє собою об'єктивне й соціальне утворення, кероване й частково самокероване, складниками якого є рекреанти, природні й культурні комплекси, технічна інфраструктура, сфера обслуговування, виробнича сфера, трудові ресурси, система розселення й орган управління; предметом вивчення рекреаційної географії – різні аспекти й об'єктивні закономірності становлення, функціонування й перспективного розвитку рекреаційних систем загалом та їхніх підсистем зокрема» [14, с. 9].

Зважаючи на те, що дане визначення приурочене до конкретної території, предметом вивчення рекреаційної географії вважають територіальну рекреаційну систему (ТРС) – як форму організації рекреаційної діяльності на визначеній території, у межах якої досягається максимальний взаємозв'язок, просторова й функціональна координація

різноманітних підсистем, що беруть участь у реалізації рекреаційної функції [8, с. 5].

Територіальна рекреаційна система складається із взаємозв'язаних підсистем: природних і культурних комплексів, інженерних споруд, обслуговуючого персоналу (рекреаторів), органу управління та відпочиваючих (рекреантів) й характеризується як функціональна цілісність (стан підсистем визначається соціальною функцією системи в цілому).

Підсистема «природні і культурні комплекси» виступає в якості складників середовища будь-якого походження, ресурсів та умов, що залучені до рекреаційної діяльності для задоволення рекреаційних потреб. Природні й культурні комплекси мають деяку ємність, стійкість, комфортність, різноманітність, привабливість.

Підсистема «інженерні споруди», або «рекреаційна інфраструктура» (сукупність засобів, закладів, споруд, мереж та інших елементів матеріально-технічної бази, що уможливають здійснення рекреаційної діяльності: задовольняє, з одного боку, звичайну життєдіяльність відпочиваючих і обслуговуючого персоналу, а з другого – задоволення специфічних рекреаційних потреб відпочиваючих. Характеризується вона за допомогою показників ємності, комфортабельності, надійності, інженерно-будівельних і експлуатаційних характеристик (норм, що відображають технологію їх утворення і експлуатації).

Функції підсистеми «обслуговуючий персонал» частіше спрямовуються на обслуговування рекреантів (фізичні та юридичні особи, що надають рекреаційні послуги).

Орган управління слідкує за оптимальними співвідношеннями між всіма підсистемами, для чого він повинен отримувати інформацію про властивості і ємність підсистем, про наявність матеріальних і фінансових резервів. Обов'язковою умовою стійкої дії рекреаційної системи є реалізація планування і регулювання.

Підсистема «відпочиваючі або «рекреанти» визначає вимоги до других підсистем в залежності від соціальних, вікових, національних, регіональних і індивідуальних особливостей тих, хто займається рекреаційною діяльністю для задоволення власних потреб.

В. Павлов, Л. Черчик за результатами проведених досліджень пропонують таку класифікацію ТРС:

- за основними напрямками рекреаційної діяльності;
- за значенням: регіональні, загальнодержавні, міжнародні;
- за часом проведення рекреаційних занять: тривалої та короткочасної рекреації;

за ступенем віддаленості від споживачів: ближні, віддалені.

Рекреаційний пункт, рекреаційний центр, рекреаційний вузол це прості форми сучасної територіальної організації рекреації. Якщо вони розташовані разом і спільно використовують певну територію, а також розташовані на ній інфраструктурні об'єкти, то утворюють рекреаційні райони. Наступною таксономічною одиницею вищого рангу є рекреаційний регіон, який включає групу рекреаційних районів у межах територій та характеризується спільністю природних, історико-культурних і соціально-економічних ресурсів, певними інфраструктурними взаємозв'язками та іншими чинниками. Рекреаційні регіони, формуючись на основі територіальної близькості, наявності транспортних і функціональних зв'язків кількох регіонів та спільного рекреаційного ресурсу, утворюють рекреаційні зони.

Звертаємо увагу на думку дослідника рекреаційних осередків та геоекотонів Б. Денисика, який стверджує, що для їх вивчення варто використовувати «конструктивно-наковий ландшафтознавчий підхід та принципи комплексності і природно-антропогенного сумісництва, а також групи: а) загальнонаукових (ретроспективний, системний, структурний), б) дисциплінарних (аналіз літературних джерел, природних аналогій, картографічних, польових ландшафтознавчих досліджень), в)

міждисциплінарних (моделювання, ГІС-технологій (GIS-based analysis), районування) методів» [5, с. 9].

Крім того, варто зазначити, що рекреаційна діяльність тісно пов'язана з наявністю рекреаційних ресурсів, які є основою санаторно-курортного лікування, масового відпочинку і туризму. Як рекреаційні ресурси виступають різні сторони та елементи природних чи культурних ландшафтів. В основі виділення територіального поєднання рекреаційного господарства лежать такі ознаки: спільність території; ступінь зосередження рекреаційних закладів; інтенсивність зв'язків між ними та підприємствами (закладами), що їх обслуговують; наявність туристських маршрутів; обсяг рекреаційних послуг.

За ступенем забезпеченості рекреаційними та курортними лікувальними ресурсами Україна посідає одне з провідних місць в Європі. Найбільш сприятливі умови протягом усього року мають Карпатські гори, де повітря насичене солями, озоном, фітонцидами та ароматичними речовинами. Унікальні природні комплекси кожної з областей, їх багате історичне минуле обумовлюють розвиненість рекреаційних ресурсів регіонів, до складу яких належать об'єкти як природного, так і антропогенного походження, зокрема природні, археологічні, історичні, архітектурні, мистецькі пам'ятки тощо.

Висновки. Отже, вирішення завдань сучасної рекреаційної географії можливе на основі чітко окреслених методологічних аспектів її наукового апарату. Осучаснення форм територіальної організації рекреації, де рекреаційний пункт, рекреаційний центр, рекреаційний вузол виділятимуться за новітніми класифікаторами, а взаємозв'язані підсистеми чітко працюватимуть на розвиток усієї територіальної рекреаційної системи призведе до зміцнення їх функціональної цілісності. Подальшим розвідкам підлягає розкриття стану кожної з підсистем, яка визначається соціальною функцією системи в цілому та запровадження зарубіжного досвіду для вирішення поставлених завдань.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія / О.О. Бейдик. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 395 с.
2. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреації та рекреаційної географії / О.О. Бейдик. – К. : Палітра, 1997. – 300 с.
3. Величко В. В. Організація рекреаційних послуг : навч. посібник / В. В. Величко. – Х. : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – 202 с.
4. Гірняк К. М. Рекреаційні зони Закарпаття: стан і перспективи розвитку / К.М. Гірняк. – Режим доступу : <http://nvlvet.com.ua>
5. Денисик Б.Г. Рекреаційні осередки та геоекотони Середнього Побужжя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : 11.00.11 / Б.Г. Денисик. – К., 2018. – 20 с.
6. Любіцева О. О. Рекреаційна географія і розвиток туризму / О. О. Любіцева // Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля : матер. Міжнар. наук-практ. конф. (Київ, 2004). – К. : КНУКІМ, 2004. – С. 42–43.
7. Масляк П. О. Рекреаційна географія : навч. посібник / П. О. Масляк. – К. : Знання, 2008. – 343 с.
8. Мироненко Н.С. Рекреационная география / Н.С. Мироненко, И.Т. Твердохлебов. – М. : Изд-во Московского университета, 1981. – 208 с.
9. Николаенко Д. В. Рекреационная география : учебн. пособие для студ. высш. учебн. заведений / Д. В. Николаенко. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 288 с.
10. Новикова В. І. Територіальна організація рекреаційної діяльності у контексті збалансованого розвитку регіону (на прикладі Черкаської області) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. геогр. наук : 13.00.02 / В. І. Новикова. – К., 2008. – 24 с.
11. Павлов В. І. Рекреаційний комплекс Волині: теорія, практика, перспективи : монографія / В. І. Павлов, Л. М. Черчик – Луцьк : Надстир'я, 1998. – 124 с.
12. Паламарюк М. Ю. Географія туристично-рекреаційного потенціалу Чернівецької області / М. Ю. Паламарюк // Географія та туризм. – 2011. – Вип. 11. – С. 74–79.
13. Покоłodна М. М. Рекреаційна географія : навч. посібник / М. М. Покоłodна. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 275 с.
14. Сажнева Н. М. Рекреаційна географія : навч. посібник / Н. М. Сажнева. – Мелітополь : Люкс, 2008. – 329 с.
15. Скрипник Н. Я. Рекреаційна географія : навч. посіб. / Н. Я. Скрипник, А. М. Сердюк. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 296 с.
16. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія : навч. посібник / Н. В. Фоменко. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.
17. Чернюх Л. Г. Економіка та розвиток регіонів (областей) України : навч. посібник / Л. Г. Чернюх, Д. В. Клиновий. – К. : ЦУЛ, 2002. – 644 с.
18. Черчик Л. Наукові підходи до класифікації туристично-рекреаційних ресурсів / Л. Черчик. – Режим доступу: esnuir.eunu.edu.ua/bitstream/123456789/10027/klas_ttp.p.

Список использованных источников

1. Бейдик А.А. Рекреационно-туристические ресурсы Украины: Методология и методика анализа, терминология, районирование : монография / А.А. Бейдик. – К. : Издательско-полиграфический центр «Киевский университет», 2001. – 395 с.
2. Бейдик А.А. Словарь-справочник по географии туризма, рекреологии и рекреационной географии / А.А. Бейдик. – К. : Палитра, 1997. – 300 с.
3. Величко В. В. Организация рекреационных услуг : учеб. пособие / В. В. Величко. – Х. : ХНУМГ им. О. М. Бекетова, 2013. – 202 с.
4. Гирняк К. М. Рекреационные зоны Закарпатья: состояние и перспективы развития / К.М. Гирняк. – Режим доступа : <http://nvlvet.com.ua>
5. Денисик Б.Г. Рекреационные центры и геоекотоны Среднего Побужжя : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. геогр. наук: 11.00.11 / Б.Г. Денисик – К., 2018. – 20 с.
6. Любицева О.А. Рекреационная география и развитие туризма / О. А. Любицева // Педагогические и рекреационные технологии в современной индустрии досуга : матер. Междунар. науч.-практ. конф. (Киев, 2004). – К. : КНУКІМ, 2004. – С. 42–43.

7. Масляк П. А. Рекреационная география : учеб. пособие / П.А. Масляк. – К. : Знание, 2008. – 343 с.
8. Мироненко Н.С. Рекреационная география / Н.С. Мироненко, И.Т. Твердохлебов. – М. : Изд-во Московского университета, 1981. – 208 с.
9. Николаенко Д. В. Рекреационная география : учебн. пособие для студ. высш. учебн. заведений / Д. В. Николаенко. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2003. – 288 с.
- 10.Новикова В. И. Территориальная организация рекреационной деятельности в контексте сбалансированного развития региона (на примере Черкасской области) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. геогр. наук : 13.00.02 / В.И. Новикова. – К., 2008. – 24 с.
11. Павлов В.И. Рекреационный комплекс Волыни: теория, практика, перспективы : монография / В. И. Павлов, Л. М. Черчик – Луцк : Надстыр'я, 1998. – 124 с.
- 12.Паламарюк М. Ю. География туристическо-рекреационного потенциала Черновицкой области / М. Ю. Паламарюк // География и туризм. – 2011. – Вып. 11. – С. 74–79.
- 13.Поколотная М. М. Рекреационная география : учеб. пособие / М.М. Поколотная. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 275 с.
- 14.Сажнева Н. Н. Рекреационная география : учеб. пособие / Н.Н. Сажнева. – Мелитополь : Люкс, 2008. – 329 с.
- 15.Скрипник Н. Я. Рекреационная география : учеб. пособие / Н. Я. Скрипник, А. М. Сердюк. – К. : «Центр учебной литературы», 2013. – 296 с.
- 16.Фоменко Н. В. Рекреационные ресурсы и курортология : учеб. пособие / Н. В. Фоменко. – К. : Центр учебной литературы, 2007. – 312 с.
- 17.Чернюх Л. Г. Экономика и развитие регионов (областей) Украины : учеб. пособие / Л. Г. Чернюх, Д. В. Клиновий. – К. : ЦУЛ, 2002. – 644 с.
- 18.Черчик Л. Научные подходы к классификации туристическо-рекреационных ресурсов / Л. Черчик. – Режим доступа: esnuir.eunu.edu.ua/bitstream/123456789/10027/klas_ttp.p.

References

1. Beydyk O.O. Recreational and tourist resources of Ukraine: Methodology and methods of analysis, terminology, zoning : monograph / O.O. Beidyk – K. : Publishing and printing center "Kyiv University", 2001. – 395 p.
2. Beydik O.O. Dictionary of Geography of tourism, recreation and recreational Geography / O.O. Beidyk – K. : Palette, 1997. – 300 p.
3. Velichko V.V. Organization of recreational services : teaching manual / V.V. Velichko. – Kh. : KHNUMH im. O. M. Beketov, 2013. – 202 p.
4. Girnyak K. M. Recreation Zakarpattia: state and prospects of development / K.M. Girnyak – Access mode : <http://nvlvet.com.ua>
5. Denisik B.G. Recreational centers and geocotones of the Middle Pobuzh'ya : author's abstract. dis. for obtaining sciences degree Candidate geogr. Sciences : 11.00.11 / B.G. Denisik. – K., 2018. – 20 p.
6. Lyubitseva O. Recreational geography and tourism development / O. Lyubitsev // Pedagogical and recreational technologies in the modern leisure industry : mater. International science-practice conf. (Kiev, 2004). – K. : KNUCIM, 2004. – p. 42–43.
7. Maslyak P.O. Recreational Geography : teaching manual / P.O. Maslyak. – K. : Knowledge, 2008. – 343 p.
8. Mironenko N.S. Recreational geography / N.S. Mironenko, I.T. Tverdohlebov – M. : Publishing House of Moscow University, 1981. – 208 p.
9. Nikolaenko D.V. Recreational geography : study manual for a student's of higher study Institutions / D. V. Nikolaenko. – M. : Humanit. ed. Center VLADOS, 2003. – 288 p.
10. Novikova V.I. Territorial organization of recreational activity in the context of balanced development of the region (on the example of Cherkassy region) : author's abstract dis. for obtaining sciences degree Candidate geogr. Sciences : 13.00.02 / V.I. Novikova. – K., 2008. – 24 p.
11. Pavlov V.I. Reconstruction complex of Volyn: theory, practice, perspectives : monograph / V.I. Pavlov, L.M. Cherchuk. – Lutsk : Nadstyrie, 1998. – 124 p.
12. Palamarjuk M. Yu. Geography of tourist and recreational potential of Chernivtsi region / M. Yu. Palamaruk // Geography and tourism. – 2011. – Vip. 11. – P. 74–79.
13. Pokolodnaya M.M. Recreational Geography : teaching manual / M. M. Pokolodna. – Kh. : KSAME, 2012. – 275 p.

14. Sazhneva N. M. Recreational Geography : teaching manual / N. M. Sazhnev. – Melitopol : Lyuks, 2008. – 329 p.
15. Skrypnyk N. Ya. Recreational Geography : teaching manual / N. Ya. Skrypnyk, A. M. Serdyuk. – K. : "Center for Educational Literature", 2013. – 296 p.
16. Fomenko N.V. Recreational resources and health resort : teaching manual / N.V. Fomenko. – K. : Center for Educational Literature, 2007. – 312 p.
17. Chernyukh L.G. Economics and development of regions (regions) of Ukraine : teaching manual / L.G. Chernukh, D.V. Klinovy. – K. : TSUL, 2002. – 644 p.
18. Cherchik L. Scientific approaches to the classification of tourist and recreational resources / L. Cherchyk. – Access mode: esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/10027/klas_ttp.p.